

5. Offentlig forvaltning

Som følge av sterk nedgang i petroleumsinntektene, ble offentlig forvaltnings samlede inntekter redusert fra 2014 til 2015. Samtidig steg utgiftene, og sektorens nettofinansinvesteringer, eller samlede overskudd, ble redusert med 95 milliarder kroner. Sektorens finansformue fortsatte imidlertid å øke på grunn av pris- og kursgevinster på plasseringer i utlandet. Offentlig konsum økte i volum med 1,8 prosent i 2015. Regnet per innbygger var veksten på 0,8 prosent. Realinvesteringene i sektoren økte i volum med 3,2 prosent og sysselsettingen var 0,9 prosent høyere i 2015 sammenlignet med året før.

5.1 Offentlig forvaltnings inntekter, utgifter og finansiell stilling

Sterk reduksjon i statens petroleumsinntekter

Offentlig forvaltnings samlede inntekter anslås til 1 678 milliarder kroner i 2015, 14 milliarder lavere enn året før. Statens inntekter fra petroleumsvirksomheten anslås å utgjøre 184 milliarder kroner i 2015¹. Dette er mer enn 100 milliarder lavere enn året før, og en halvering sammenlignet med 2011. Nedgangen i petroleumsinntektene skyldes i hovedsak nedgang i prisene på olje og gass.

Gjennom skattleggingen og offentlig eierskap sikrer staten seg en stor del av de verdiene som blir skapt i petroleumssektoren. Dette er begrunnet med at olje- og gassressursene er fellesskapets eie og at den ekstraordinære avkastningen knyttet til utvinning av disse dermed skal komme fellesskapet til gode.

Statens petroleumsinntekter, ofte omtalt som statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomhet, består av tre hovedelementer:

Skatter og avgifter

Skatter og avgifter er i hovedsak knyttet til skatt på overskuddet til virksomheter som driver utvinning av

Tabell 5.1. Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter. Milliarder kroner

	2009	2011	2013	2014	2015
Inntekter	1 354	1 581	1 663	1 692	1 678
Skatter og avgifter	769	916	934	907	864
fra petroleumsvirksomhet	149	230	187	146	75
utenom petroleumsvirksomhet	619	686	747	761	789
Trygde- og pensjonspremier	233	259	293	313	327
Formuesinntekter	278	321	345	376	388
fra petroleumsvirksomhet	114	139	146	144	110
utenom petroleumsvirksomhet	164	182	199	232	279
Gebyrinntekter, brukerbetaling, mv.	66	75	82	85	89
Løpende overføringer	8	9	9	10	9
Utgifter	1 103	1 205	1 331	1 417	1 499
Lønnskostnader	323	362	407	430	452
Kjøp av varer og tjenester	144	155	170	181	190
Produktkjøp til husholdninger	36	32	26	25	24
Formuesutgifter	52	58	63	68	73
Stønader til husholdninger	327	367	404	429	459
Subsidier	49	53	57	59	61
Løpende overføringer, inkl. kapitaloverføringer	63	67	76	84	90
til ideelle organisasjoner og andre	28	30	35	34	37
til utlandet	35	37	42	50	53
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	109	110	127	141	150
Nettofinansinvesteringer	251	375	331	275	180
Nto.fin.inv. i statsforvaltningen	275	395	355	299	202
Nto.fin.inv. i kommuneforvaltningen	-23	-20	-23	-23	-22
<i>Memo: Inntekter fra petroleumsvirksomhet</i>	<i>263</i>	<i>370</i>	<i>333</i>	<i>290</i>	<i>184</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

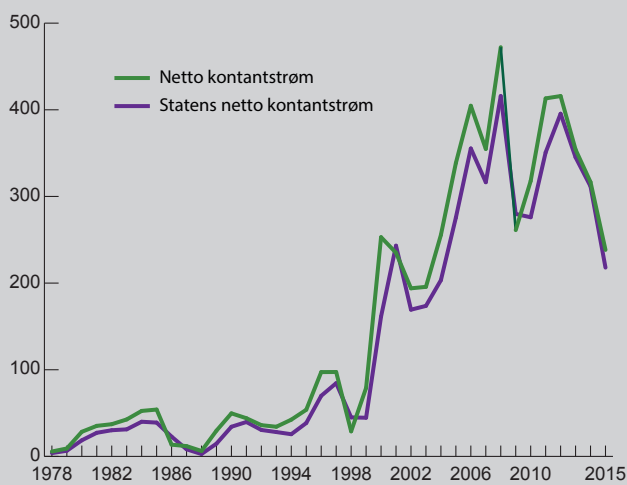
¹ Basert på anslag på utlignede skatter fra petroleumssektoren.

Boks 5.1 Netto kontantstrøm fra olje- og gassutvinning

Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, definert som bruttoprodukt minus lønnskostnader og løpende investeringer, sank med 78 milliarder kroner til 238 milliarder kroner fra 2014 til 2015. Nedgangen i kontantstrømmen på 25 prosent skyldes blant annet en nedgang i den nominelle prisen på råolje målt i norske kroner på 32 prosent fra året før. Prisen på gass følger i store trekk oljeprisutviklingen, men med noe forsinkelse. Prisfallet ble motvirket av at samlet produksjonen av olje og gass steg med 5 prosent. Netto kontantstrøm ble i tillegg positivt påvirket av at investeringene falt med 24 milliarder kroner. Lønnskostnadene, som tilsvarer 17 prosent av netto kontantstrøm, falt med 2 milliarder kroner.

Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten i 2015 ble av Finansdepartementet i september anslått til 218 milliarder kroner, en reduksjon på 94 milliarder kroner fra 2014. Nedgangen skyldes både lavere skatteinntekter og reduksjon av inntektene til statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE). Statens nettokontantstrøm ble til en viss grad positivt påvirket av lavere investeringer fra SDØE og lavere renter.

Figur 1. **Kontantstrøm fra utvinning av olje og gass. Nominelle milliarder kroner**

petroleum. Disse virksomhetene betaler alminnelig selskapskatt – samt særskatt begrunnet med de spesielle gode fortjenestemulighetene i petroleumssektoren. I tillegg til overskuddsbasert skatt betaler virksomhetene arealavgift, CO₂-avgift og NO_x-avgift.

I boks 5.2 beskrives skattleggingen av petroleumsvirksomheten nærmere.

Inntekter fra SDØE

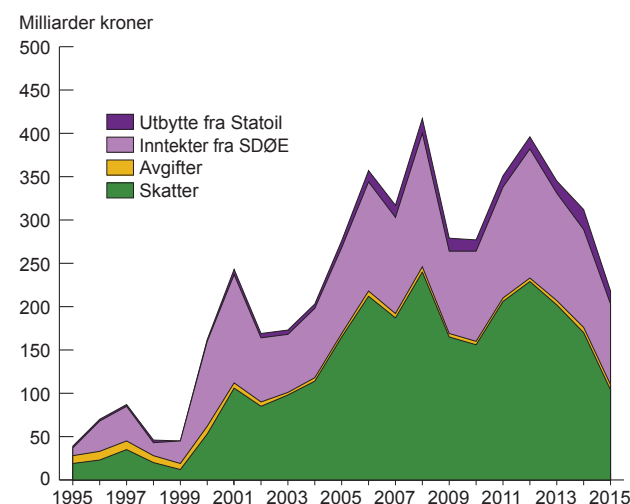
SDØE (Statens Direkte Økonomiske Engasjement) er en ordning der staten eier en del i mange olje- og gassfelt, rørledninger og landanlegg. Eierdelen i olje- og gassfeltene blir fastsatt i sammenheng med tildelingen av utvinningstillatelsen, og størrelsen varierer fra felt til felt. Som én av flere eiere dekker staten sin del av investeringene og driftskostnadene og får en tilsvarende del av inntektene fra utvinningstillatelsen.

Eierskap i Statoil

Statens eierskap i Statoil gir inntekter gjennom utbytte og eventuelt salg av aksjer. Statens eierandel i Statoil er nå på 67 prosent.

For å frikople offentlig ressursbruk på kort sikt fra de svingende petroleumsinntektene har Stortinget bestemt at den såkalte handlingsregelen skal være en rettesnor for den norske budsjettpolitikken. Statens petroleumsinntekter overføres i sin helhet til Statens pensjonsfond utland (SPU). Rammer for bruken av penger fra fondet bestemmes så av handlingsregelen. Denne regelen er en plan for jevn og gradvis økning i bruken av oljeinntekter, om lag i takt med utviklingen i forventet realavkastning av SPU, anslått til 4 prosent av fondskapitalen. Ved store endringer i SPU må endringer i «oljepengebruken» foretas over flere år. I prinsippet

Figur 5.1. **Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomhet**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kan man si at det bare er 4 prosent av endringer i SPU som skal slå ut i endret «oljepengebruk», slik det måles i budsjettokumentene (strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd). Det vil skjermes «oljepengebruken» fra kortsiktige svingninger i oljeprisen og endringer i avkastningen av SPU.

Retningslinjene for uttak fra fondet understreker at hensynet til en stabil økonomisk utvikling skal tillegges betydelig vekt i utformingen av budsjettpolitikken. Andre land har også retningslinjer for statens budsjettpolitikk. Dette kan for eksempel være grenser for hvor stort budsjettunderskuddet kan være, grenser for størrelsen på offentlig gjeld eller skattenivå eller grenser for vekst i offentlige utgifter. Den norske handlingsregelen er tilpasset Norges særtrekk, med

Boks 5.2 **Nærmere om petroleumsbeskatningen¹**

Skattleggingen av norske og internasjonale selskaper som driver leting etter og utvinning av olje og gass på norsk sokkel bygger på reglene for ordinær bedriftsskattlegging, men er fastlagt i en egen petroleumsskattelov.

Skattesatser: Av inntekt fra petroleumsvirksomhet skal det betales alminnelig selskapsskatt – til og med 2015 27 prosent. Beregningen av alminnelig inntekt tar utgangspunkt i skattelovens vanlige regler i den utstrekning ikke annet følger av særreglene i petroleumsskatteloven. På grunn av den ekstraordinære lønnsomheten ved utvinning av ressursene, såkalt grunnrente, skal det i tillegg svares en særskatt – som siden 2013 har vært 51 prosent. Sokkelselskapenes marginalsatt er derved 78 prosent. I beregningsgrunnlaget for særskatten gis det et særskilt fradrag kalt friinntekt. På grunn av friinntekten er gjennomsnittlig skattesats lavere enn marginalsattesatsen.

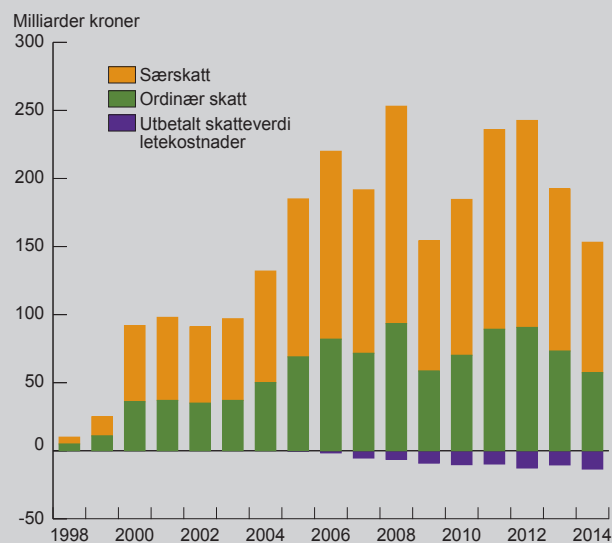
Normpriser: Petroleumselskapene selger ofte utvunnet petroleum til beslektede selskaper. For ligningsmyndighetene ville det vært en svært vanskelig oppgave å vurdere om avtalt pris for det enkelte salget var markedsmessig. For å unngå dette problemet gir derfor loven hjemmel for at det kan fastsettes normpriser som ved ligningen skal erstatte den faktiske inntekten fra salget. Normprisen fastsettes av Petroleumsprisrådet, og skal tilsvare den prisen petroleum kunne vært omsatt til mellom uavhengige parter.

Avskrivninger: De viktigste driftsmidlene i sokkelvirksomheten, rørledninger og produksjonsinnretninger, kan avskrives lineært over 6 år og avskrivning kan påbegynnes etter hvert som utgiftene blir pådratt. Ved tilvirkning av for eksempel en plattform kan det derved foretas avskrivninger også i byggeperioden. De særlige avskrivningsreglene gjelder bare for faste anlegg på sokkelen. Andre driftsmidler avskrives etter de alminnelige reglene i skatteloven.

Friinntekt: For å skjerme normalavkastningen fra særskatt er det et ekstra fradrag i utregningsgrunnlaget for særskatt, friinntekt. Fradraget er på 22 prosent av investeringene (5,5 prosent per år i fire år fra og med investeringsåret). Selskap som ikke er i skatteposisjon, kan føre fram underskudd og friinntekt med rente.

Overdragelser: Dersom overdragelser på sokkelen skulle vært behandlet etter vanlige regler, kunne de skattemessige effektene blitt betydelige – til selskapenes fordel eller

Figur 1. **Utlignet skatt og utbetalte letekostnader i petroleumssektoren**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ulempe. For å unngå at skattereglene skal virke som insentiv eller disinsentiv til omstruktureringer, er det gitt regler om at overdragelser ikke kan skje uten at Finansdepartementet har samtykket i de skattemessige virkningene. Gjennom særskilte vedtak fastsetter departementet skattemessige vilkår for den enkelte overdragelsen for å sikre provenynøytralitet.

Underskudd og utbetalingsordning for undersøkelseskostnader: Underskudd i sokkelvirksomhet fremføres med tillegg av rente som legges til det akkumulerte underskuddet ved utgangen av hvert inntektsår. Ved realisasjon av virksomheten, eller ved sammenslutning av selskapet med et annet, kan underskuddet overføres til det overtakende selskapet. I den grad et sokkelunderskudd skyldes utgifter til undersøkelse etter petroleumsforekomster, kan selskapet alternativt kreve utbetalt fra staten skatteverdien av direkte og indirekte utgifter av denne art. Ved opphør av sokkelvirksomhet kan selskapet kreve utbetaling av skatteverdien av udekket underskudd. Reglene tar sikte på å senke inngangsbarrierene for nye selskaper på sokkelen.

¹ Kilde: Oljeskattekontoret [http://www.skatteetaten.no/no/Bedrift-og-organisasjon/Rapportering-til-Skatteetaten/Oljeskatt/](http://www.skatteetaten.no/no/Bedrift-og-organisasjon/Rapportering-til-Skatteetaten/Oljeskatt/Presentasjon-av-Oljeskattekontoret/Tall-og-trender-fra-petroleumssektoren/) Presentasjon-av-Oljeskattekontoret/Tall-og-trender-fra-petroleumssektoren/

store, men tidsavgrensede innbetalinger til staten fra petroleumsvirksomheten².

Andre skatter og avgifter

Av de samlede offentlige inntektene i 2015 utgjorde skatt på inntekt og formue fra lønnstakere og næringslivet utenom petroleumsvirksomhet om lag 25 prosent eller 422 milliarder kroner. Av dette utgjorde formueskatten 13 milliarder. Formuesskatten er trappet ned

de siste årene gjennom reduksjon av skattesatsen og økning av bunnfradraget.

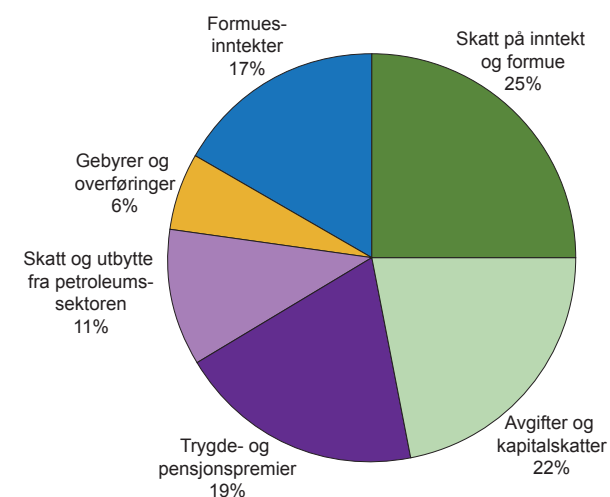
Andelen av inntektene som kommer fra avgifter i 2015 var noe lavere enn skattene – 22 prosent. Her finner vi poster som merverdiavgift, motorvognavgifter og avgifter på alkohol og tobakk. Trygde- og pensjonspremier fra lønnstakere og arbeidsgivere utgjorde 19 prosent av inntektene. Avgift på arv og gave, som er avvirket fra 2014, utgjorde tidligere noe over én promille av inntektene.

² Kilde: https://www.regjeringen.no/nb/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_okonomi/bruk-av-oljepenger-/id449281/

Tabell 5.2. **Skatter og avgifter i offentlig forvaltning. Milliarder kroner**

	2009	2011	2013	2014	2015
Skatter unntatt ved utvinning av petroleum	334	368	401	404	422
Ordinær skatt på inntekt	291	319	348	350	372
Toppskatt og grunnrenteskatt mv.	23	26	28	28	28
Skatt på formue	12	13	14	14	13
Skatt på aksjeutbytte til utenlandske aksjonærer	1	2	3	4	1
Årsavgift på motorvogner betalt av husholdninger	7	7	8	8	8
Avgifter unntatt ved utvinning av petroleum	283	316	343	355	367
Merverdiavgift	186	211	235	244	254
Toll og eksportavgifter	2	3	3	3	4
Motorvognavgifter mv.	36	41	41	39	37
Miljø- og energiavgifter	19	20	20	20	22
Avgifter på alkohol, tobakk, legemidler og lotterier	26	26	26	29	29
Eiendomsskatt	7	8	9	10	10
Andre avgifter	7	8	9	9	10
Kapitalskatter	2	2	2	2	0
Avgift på arv og gaver	2	2	2	2	0
Trygde- og pensjonspremier	233	259	293	313	327
Medlemspremier til folketrygden	88	99	111	122	131
Medlemspremier til andre trygdeordninger	4	4	4	4	5
Arbeidsgiveravgift til folketrygden	127	140	158	165	171
Arbeidsgiverpremier til andre trygdeordninger	15	16	20	21	21
Skatter og avgifter fra petroleumsvirksomhet	149	230	187	146	75
Skatt på inntekt og formue ved utvinning av petroleum	146	227	182	140	68
Avgifter på utvinning av petroleum	4	4	5	6	7

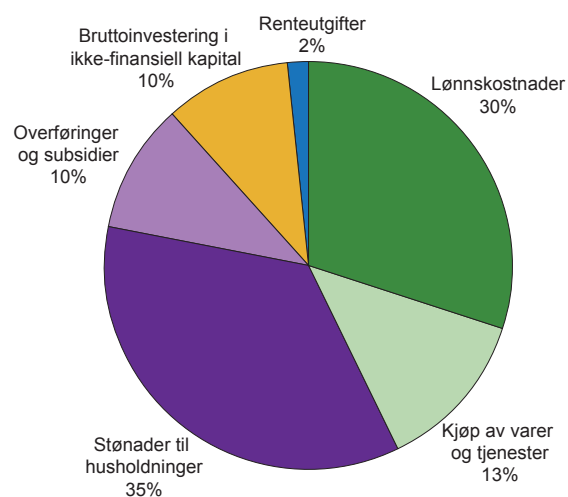
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.2. **Offentlig forvaltnings inntekter etter art. Prosent av totale inntekter. 2015**

I motsetning til skattene og avgiftene nevnt ovenfor, kan petroleumsskattene variere en del fra år til år. I 2015 utgjorde de under 5 prosent av offentlige inntekter. Denne andelen har sunket etter 2011, da disse skattene utgjorde nesten 15 prosent av inntektene.

Økte stønadsutbetalinger

Offentlig forvaltnings utgifter er beregnet til knapt 1 500 milliarder i 2015, i underkant av 6 prosent høyere enn i 2014. Mer enn 40 prosent av de offentlige utgiftene består av lønnskostnader og kjøp av varer og tjenester som inngår i offentlig tjenesteproduksjon,

Figur 5.3. **Offentlig forvaltnings utgifter etter art. Prosent av totale utgifter. 2015**

mens drøyt en tredjedel er pensjoner og andre stønader til husholdningene, blant annet gjennom folketrygden.

Offentlig forvaltnings utbetalinger av pensjoner og stønader beløp seg til nesten 460 milliarder i 2015, noe som er 7 prosent mer enn i 2014. Den sterke veksten kan blant annet forklares med at det ble innført nye regler for uføreytelser i folketrygden fra 1. januar 2015. Uføretrygden skal gi en varig inntektssikring og være en kompensasjon for tap av inntekt målt ved inntekten de siste årene før uførheten oppstår, i motsetning til uførepensjonen som bygger på inntekt i hele

Tabell 5.3 Offentlig forvaltnings stønader til husholdninger. Milliarder kroner

	2009	2011	2013	2014	2015
Stønader i alt	327	367	404	429	459
Pensjoner	200	221	256	274	299
Alderspensjoner	126	150	181	196	208
Uførepensjoner	67	63	68	71	83
Andre pensjoner	7	7	7	7	7
Arbeidsrelaterte stønader	83	99	102	105	109
Forsørgerstønader	10	11	10	12	14
Arbeidsløshetsstønader	.	36	36	35	35
Arbeidsavklaringspenger	21	.	.	.	.
Attføringsstønader	36	34	36	38	39
Sykepenger	14	16	17	18	19
Foreldrepenger	2	2	2	2	2
Andre arbeidsrelaterte stønader	20	20	20	20	20
Utdanningsstønader	9	10	8	11	11
Sosiale stønader	13	15	16	15	16
Andre stønader	2	3	3	4	3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

yrkeskarrieren. Uføretrygden skal skattlegges som lønn. Personer som mottok uførepensjon når den nye ordningen trådte i kraft, fikk uførepensjonen automatisk regnet om til uføretrygd med virkning fra 1. januar 2015, og omfattes av de nye reglene for å kombinere uføreytelsen med arbeidsinntekt og av de nye skatte-reglene. For å tilpasse utbetalingen til den økte skatten, ble størrelsen på uføretrygden før skatt økt. Alle som mottok full uførepensjon, og som ikke hadde andre inntekter eller fradrag utover standardfradrag, fikk en ytelse etter skatt på samme nivå tidligere.

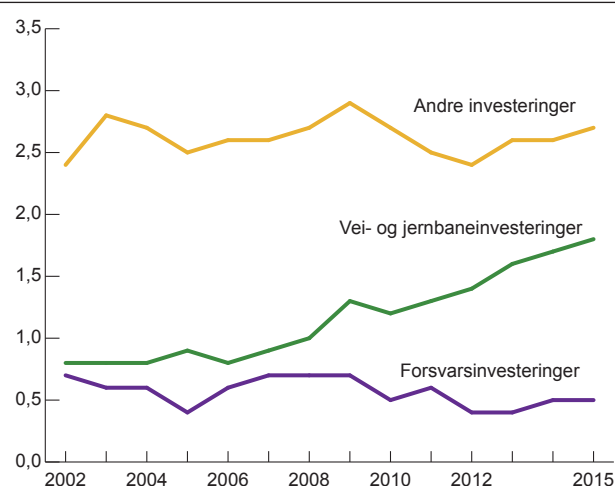
Arbeidsledighetsstønadene, herunder dagpenger gjennom folketrygden, utgjorde 14 milliarder i 2015. Dette var over 2 milliarder mer enn året før og om lag 3,5 milliarder mer enn i 2013, og økningen har sammenheng med den voksende arbeidsledigheten.

Investeringer i vei og jernbane

De siste 10 årene har offentlig forvaltnings utgifter i forbindelse med investeringer i vei og jernbane gjort et nivåskift oppover, noe som illustreres i figur 5.4. I perioden fram til 2007 tilsvarte offentlige investeringer i vei og jernbane om lag 0,8 prosent av BNP for Fastlands-Norge. I 2015 er det anslått at tilsvarende tall er 1,8 prosent. Samferdselsinvesteringer som andel av offentlig forvaltnings samlede investeringer i fast realkapital har økt fra 20 til 35 prosent i samme periode. Tallene inkluderer både investeringer som er finansiert direkte over de offentlige budsjettene og de som er finansiert av innbyggerne gjennom bompenger.

Forsvarets anskaffelse av nye kampfly vil være en betydelig utgiftspost for staten de nærmeste årene. Frem til 2025 skal Norge anskaffe inntil 52 kampfly med våpen og utstyr til en verdi av mer enn 65 milliarder kroner. Etter retningslinjene for nasjonalregnskap skal investeringer i realkapital utgiftsføres når eiendomsretten overføres til ny eier. I praksis vil dette ofte være på leveringstidspunktet. Før levering skjer vil betalingene

Figur 5.4 Offentlig forvaltnings investeringer i fast realkapital. Prosent av BNP Fastlands-Norge

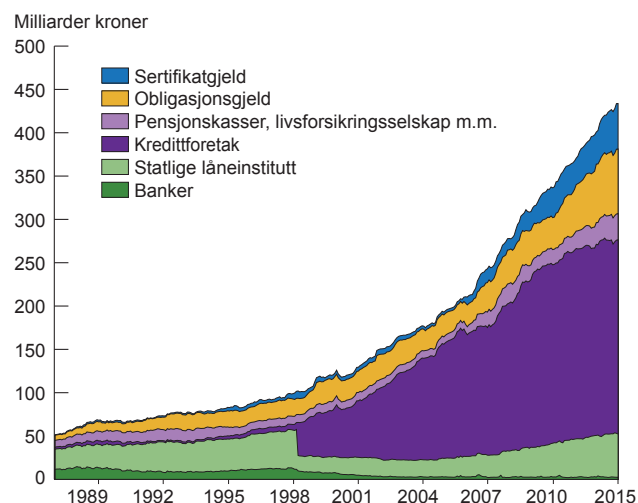

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ikke føres som en utgift, men klassifiseres som forskuddsbetalinger i finansregnskapet. Fram til utgangen av 2015 er det ført om lag 8 milliarder som forskuddsbetalinger. De to første kampflyene ble overtatt i 2015 og utgiftsført som investering i statistikken – samtidig som balanseposten for forskuddsbetalinger ble redusert. Verdien er anslått til 1,3 milliarder per kampfly.

Overskudd i staten, underskudd i kommunene

Offentlig forvaltnings samlede overskudd for 2015 er anslått til 180 milliarder. Dette er 95 milliarder lavere enn året før og nedgangen skyldes i stor grad lavere offentlige inntekter fra petroleumsvirksomheten. Petroleumsinntektene tilfaller i sin helhet staten, og det er derfor statsforvaltningen som bidrar til det høye overskuddet. Statens overskudd er anslått til 202 milliarder kroner i 2015. Overskuddet er fremdeles høyt,

Figur 5.5 Kommuneforvaltningens innenlandske bruttogjeld (K2). Nominelle beløp¹

¹ I 1999 ble Kommunalbanken omdannet til aksjeselskap og skiftet sektor, fra statlig låneinstitutt til kredittforetak, i statistikken. Dette forklarer det markerte skiftet i kommunenes gjeld på samme tid. Mer om kredittindikatoren: www.ssb.no/k2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.4 **Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter (bokførte verdier). Milliarder kroner**

	2009	2011	2013	2014	2015
Inntekter	343,1	392,5	439,6	460,8	480,7
Skatter og avgifter	136,6	143,6	162,8	166,8	176,5
Formuesinntekter	13,6	19,8	17,2	19,7	18,5
Gebyrinntekter, brukerbetaling, mv.	44,5	50,9	56,1	58,2	60,8
Overføringer	148,3	178,2	203,4	216,1	224,9
herav overføringer fra staten	143,9	173,5	197,9	211,0	219,8
Utgifter	364,3	408,8	461,2	485,4	502,4
Lønnskostnader	187,3	210,4	237,5	248,7	259,1
Kjøp av varer og tjenester	69,2	76,3	83,0	87,2	90,9
Produktkjøp og stønader til husholdninger	27,9	31,8	35,5	38,1	40,2
Overføringer, renter og subsidier	35,4	41,8	51,1	53,5	47,9
herav overføringer til staten	2,4	3,1	8,8	9,0	3,5
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	44,5	48,5	54,0	58,0	64,2
Nettofinansinvesteringer	-21,2	-16,4	-21,6	-24,6	-21,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

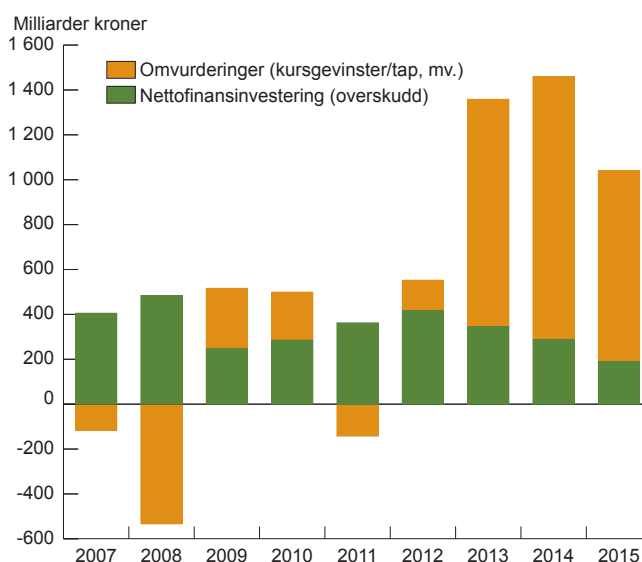
særlig i internasjonalt perspektiv, og gjør den norske staten i stand til å bygge opp en betydelig finansformue.

I kommuneforvaltningen økte inntektene noe sterkere enn utgiftene i 2015, sammenlignet med 2014. Underskuddet er anslått til 22 milliarder kroner, målt i bokførte verdier. Perioden etter 2006 har vært preget av vedvarende underskudd i kommuneforvaltningen – til sammen om lag 175 milliarder perioden sett under ett. Et høyt investeringsnivå over tid har bidratt til dette. Dette har ført med seg en sterkt voksende gjeld. Figur 5.5 viser at kommunegjelden, målt ved kredittindikatoren K2, har vokst til drøyt 430 milliarder ved utgangen av 2015.

Tallene i figuren gir ikke uten videre et riktig bilde av gjeldsbyrden til kommunene og fylkeskommunene. Ikke all gjeld belaster kommunebudsjettene. Store deler av gjelden vil være knyttet til låneformål som ikke, eller bare delvis, belaster kommuneøkonomien. Noe videreformidles til privatpersoner og selskaper, for eksempel boliglån fra Husbanken. Andre er forbundet med kompensasjonsordninger for skole og kirker, der staten dekker renteutgiftene. Videre er det slik at en del gjeld knytter seg til tjenester som finansieres av gebyrer fra innbyggerne. Dette gjelder særlig innen vann-, avløps- og renovasjonstjenestene. I tillegg til dette har kommuneforvaltningen bankinnskudd og diverse andre plasseringer, for eksempel knyttet til ubrukte lånemidler, som reduserer rentebelastningen ved at de bidrar med renteinntekter. I Nasjonalbudsjettet for 2016 anslås at den rentebærende gjelden tilsvarer om lag 34 prosent av sektorens inntekter – noe som er vel 20 prosentenheter høyere enn for ti år siden.

Store kursgevinster tre år på rad

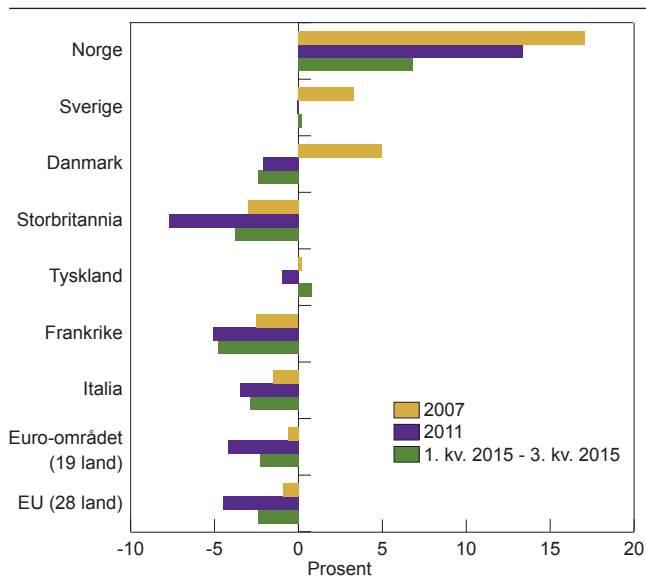
Foreløpige tall viser at offentlig forvaltnings nettofordringer utgjorde 8 880 milliarder kroner ved utgangen av 2015. Det er 13 prosent mer enn ved utgangen av 2014, da nettofordringene utgjorde 7 840 milliarder kroner.

Figur 5.6. **Endring i offentlig forvaltnings netto finansformue**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Denne kraftige økningen i forvaltningens netto finansformue skjer til tross for fallende oljepris og svikt i inntektene fra petroleumsvirksomheten på norsk sokkel. Det løpende overskuddet, målt ved nettofinansinvesteringene, står for om lag 20 prosent av veksten i finansformuen på 1 040 milliarder kroner i 2015. Ser vi på de tre siste årene akkumulert, er denne andelen også om lag 20 prosent. De resterende 80 prosentene av formuesveksten forklares altså av valutakurs- og markedsprisgevinster. I figur 5.6 vises total endring i beholdningene av offentlig forvaltnings nettofordringer fordelt på overskudd (netto finansinvesteringer) og netto omvurderinger (netto gevinster) i hvert år siden 2007. Det går klart frem at en stor del av økningen i beholdningen av nettofordringer etter 2012 skyldes omvurderinger.

Mesteparten av offentlig forvaltnings finansformue er investert i utlandet gjennom Statens Pensjonsfond

Figur 5.7. **Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning. Prosent av BNP**

Kilde: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

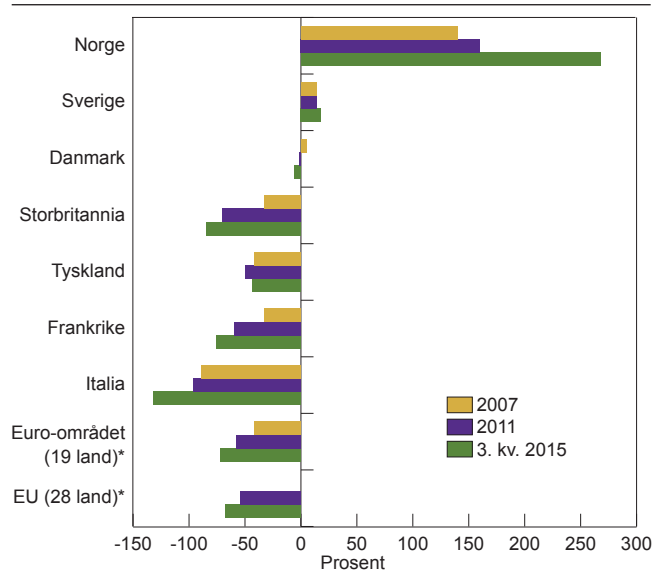
Utland. Det innebærer at verdien av investeringene er svært følsom for endringer i valutakursene. Den norske kronen har svekket seg kraftig mot både USD og EUR i årene etter 2012. Det innebærer at mye av veksten i finansformuen, målt i NOK, forklares av valutakursgevinster i denne perioden. Det betyr også at en eventuell fremtidig styrking av den norske kronen vil ha en motsatt effekt.

Overskudd og nettofordringer i internasjonal sammenheng

Norge er i en svært spesiell posisjon når det gjelder offentlige finanser sammenlignet med resten av Europa. Både det høye overskuddet og den store finansformuen må selvsagt ses i sammenheng med at en betydelig andel av verdiskapningen i petroleumssektoren tilfaller staten gjennom skatter og direkte eierutbytte. Ved utgangen av tredje kvartal 2015 lå offentlig forvaltnings nettofordringer på 268 prosent av BNP.

Selv om offentlig forvaltning i Norge er i netto fordringsposisjon, har sektoren en betydelig gjeld. Det er flere grunner til at det er slik. Det oljekorrigerte underskuddet på statsbudsjettet blir finansiert ved overføring fra SPU. Statens finansieringsbehov, blant annet avdrag på statens gjeld, netto utlån og kapitalinnskudd til statsbankene blir dekket ved nye låneopptak eller ved trekk på statens kontantbeholdning. Dette innebærer at staten låner samtidig som staten går med overskudd og plasserer petroleumsinntektene i SPU.³ Opplåning i kommuneforvaltningen er også med på å trekke bruttogjelden opp. Offentlig bruttogjeld i Norge utgjorde omtrent 30 prosent av BNP ved utgangen av tredje kvartal 2015. Dette er noe lavere enn de øvrige nordiske landene.

³ Kilde: http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/norsk_ekonomi/statsgjelden.html?id=443404

Figur 5.8. **Offentlig forvaltnings nettofordringer. Prosent av BNP**¹ Litauen mangler i 2015.² Data mangler før 2010 pga. revisjon

Kilde: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.5. **Offentlig forvaltnings bruttogjeld. Prosent av BNP**

	2007	2009	2011	2014	3. kvartal 2015
Norge	49,0	41,6	27,5	26,6	30,1
Sverige	38,3	40,4	36,9	44,9	43,2
Danmark	27,3	40,4	46,4	45,1	41,7
Storbritannia	43,5	65,7	81,8	88,2	88,6
Tyskland	63,6	72,5	78,4	74,9	71,9
Frankrike	64,4	79,0	85,2	95,6	97,0
Italia	99,7	112,5	116,4	132,3	134,6
Euro-området (18 land)	64,9	78,3	86,0	92,1	91,6
EU (28 land)	57,8	73,0	81,0	86,8	86,0

Kilde: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

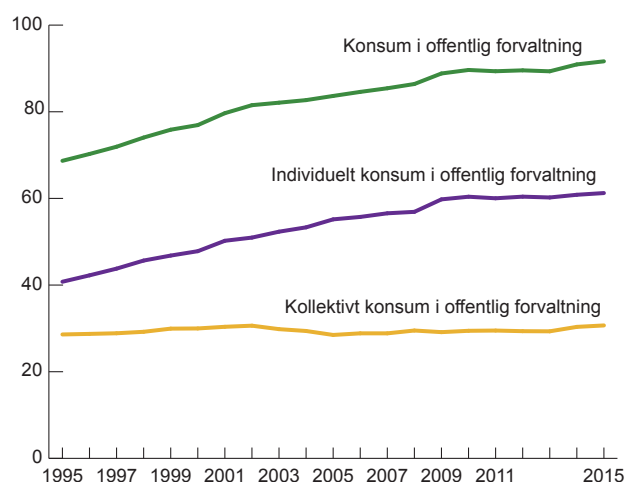
For EU samlet sett, er hovedbildet et ganske annet enn for Norge. Mens Norge hadde et samlet overskudd for offentlig forvaltning på i underkant av 9 prosent av BNP i 2014, hadde de 28 EU-landene et underskudd på 3 prosent av samlet BNP. Offentlig bruttogjeld i EU-landene lå på 86 prosent av samlet BNP ved utgangen av tredje kvartal 2015, som er en reduksjon på knapt 1 prosentenheter fra utgangen av 2014. For de 19 Euro-landene er gjeldsnivået på 92 prosent, mens en stor økonomi som Italia har en gjeld på 135 prosent av BNP. Hellas har Europas høyeste nivå for offentlig bruttogjeld – drøyt 171 prosent av BNP ved utgangen av tredje kvartal 2015.

5.2 Offentlig konsum, realinvesteringer og sysselsetting

Offentlig konsumvekst i 2015

Volumet av det totale konsumet i offentlig forvaltning var 1,8 prosent høyere i 2015 sammenlignet med året før. Veksten var høyere i staten enn i kommunene med henholdsvis 2,2 og 1,4 prosent. I kommunal forvaltning

Figur 5.9. Offentlig konsum per innbygger 1 000 kroner (2005-priser)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

var det helsetjenester og annet kommunalt konsum, som består av blant annet offentlig administrasjon og næringsøkonomiske formål, som hadde den sterkeste veksten. I staten vokste utgiftene knyttet til alminnelig offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen og næringsøkonomiske formål sterkest. Også utgifter til helsetjenester økte sterkt i 2015.

Regnet per innbygger økte det totale offentlige konsumet med 0,8 prosent fra 2014 til 2015. Fra 1995 til 2015 økte den norske befolkningen med nærmere 20

prosent. Over samme periode økte det offentlige konsumet i volum med nesten 60 prosent. Offentlig konsum per innbygger hadde altså en vekst per innbygger på 33 prosent i denne ti-årsperioden. Som figur 5.9 viser er det individuelt konsum, dvs. offentlige konsumtjenester som er rettet mot enkeltindivider (se avsnitt lengre nede), som i særlig grad har vokst.

I 2015 var ansvarsområdene til Utlendingsdirektoratet, barnevernets omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet blant de delene av statsforvaltningen med sterkest utgiftsvekst. Dette inkluderer blant annet drifts- og investeringsutgifter i de statlige virksomhetene selv, kjøp av plasser på private institusjoner, kontantytelser til beboere på mottak og overføringer til kommuner i forbindelse med bosetting og integrering. Til sammen økte disse postene med over 3 milliarder kroner, eller nesten 30 prosent, sammenlignet med 2014. Dette må ses i sammenheng med den økte tilstrømmingen av flyktninger og asylsøkere som fant sted i siste halvår. Hvordan nasjonalregnskapet klassifiserer disse utgiftene omtales i boks 5.3.

Målt i løpende priser økte det offentlige konsumet med 5,2 prosent til 727 milliarder kroner i 2015 og utgjorde snaut 23 prosent av BNP eller 28 prosent av BNP Fastlands-Norge

Offentlig konsum er summen av egen produksjon i forvaltningen og kjøp av varer og tjenester fra andre produsenter til disposisjon for husholdningene

Tabell 5.6. Konsum og produksjon i offentlig forvaltning, løpende priser. Milliarder kroner

	2013	2014	2015
Offentlig forvaltning			
Lønnskostnader	418,1	441,2	463,9
+Produktinnsats	183,7	195,2	204,4
+ Kapitalslit og netto produksjonsskatter	89,9	94,0	99,0
=Produksjon i offentlig forvaltning	691,7	730,4	767,3
- Gebyrinntekter og egne investeringsarbeider	102,9	107,4	112,9
+ Produktkjøp til husholdningene	63,5	68,4	72,8
=Konsum i offentlig forvaltning	652,3	691,4	727,1
Statsforvaltningen			
Lønnskostnader	180,5	192,4	204,6
+Produktinnsats	97,3	104,4	109,9
+ Kapitalslit og netto produksjonsskatter	52,4	55,6	59,0
= Produksjon i statsforvaltningen	330,2	352,4	373,5
- Gebyrinntekter og egne investeringsarbeider	45,5	47,9	50,7
+ Produktkjøp til husholdningene	40,0	43,1	46,4
=Konsum i statsforvaltningen	324,7	347,7	369,2
Kommuneforvaltningen			
Lønnskostnader	237,6	248,8	259,3
+Produktinnsats	86,4	90,8	94,5
+ Kapitalslit og netto produksjonsskatter	37,5	38,4	40,0
= Produksjon i kommuneforvaltningen	361,5	378,0	393,9
- Gebyrinntekter og egne investeringsarbeider	57,4	59,5	62,2
+ Produktkjøp til husholdningene	23,4	25,3	26,3
=Konsum i kommuneforvaltningen	327,6	343,8	358,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 5.3 Hvordan bokføres utgifter til ankomne flyktninger og asylsøkere i nasjonalregnskapet?

I nasjonalregnskapet gjøres en prinsipiell avgrensning mellom økonomiske aktører som kan sies å være hjemmehørende i et land (innlendinger) og ikke-hjemmehørende aktører (utlendinger). Innlendinger er hjemmehørende i det landet de har sitt økonomiske interessesentrum og deltar i det økonomiske liv på varig basis, konvensjonelt satt til minst et år. Det er viktig å merke seg at hjemmehørende enhet eller innlending som begrep i nasjonalregnskapet ikke har noe med statsborgerskap eller nasjonalitet å gjøre. I praksis blir innlendinger definert gjennom regelverket for registrering i de statistiske registrene. Når det gjelder personer er den generelle regelen i befolkningsregisteret at bosatte er personer med opphold på mer enn 6 måneder. Asylsøkere blir imidlertid ikke regnet som bosatte før etter at det er fattet et vedtak om oppholdstillatelse, og først da blir de å betrakte som innlendinger og inngå i den norske husholdningspopulasjonen.

Offentlige utgifter knyttet til asylanter som får opphold blir kategorisert som offentlig konsum, eventuelt overføringer til husholdninger. Kostnader i forbindelse med offentlige tiltak rettet mot flyktninger og asylsøkere regnet som utlendinger vil derimot ikke inngå i offentlig konsum. Varer og tjenester som disse asylsøkerne mottar gratis føres som eksport og samtidig som overføringer til utlandet, i tillegg til eventuelle rene pengeoverføringer.

(produktkjøp), fratrullet gebyrer (se tabell 5.6).

Forvaltningens egen produksjon måles ved å summere produksjonskostnadene. I både stats- og kommuneforvaltningen er det lønnskostnadene som er største kostnadskomponenten. Lønnskostnadene hadde en sterkere vekst i statsforvaltningen enn i kommuneforvaltningen i 2015 sammenlignet med 2014, noe som igjen førte til større produksjonsvekst her.

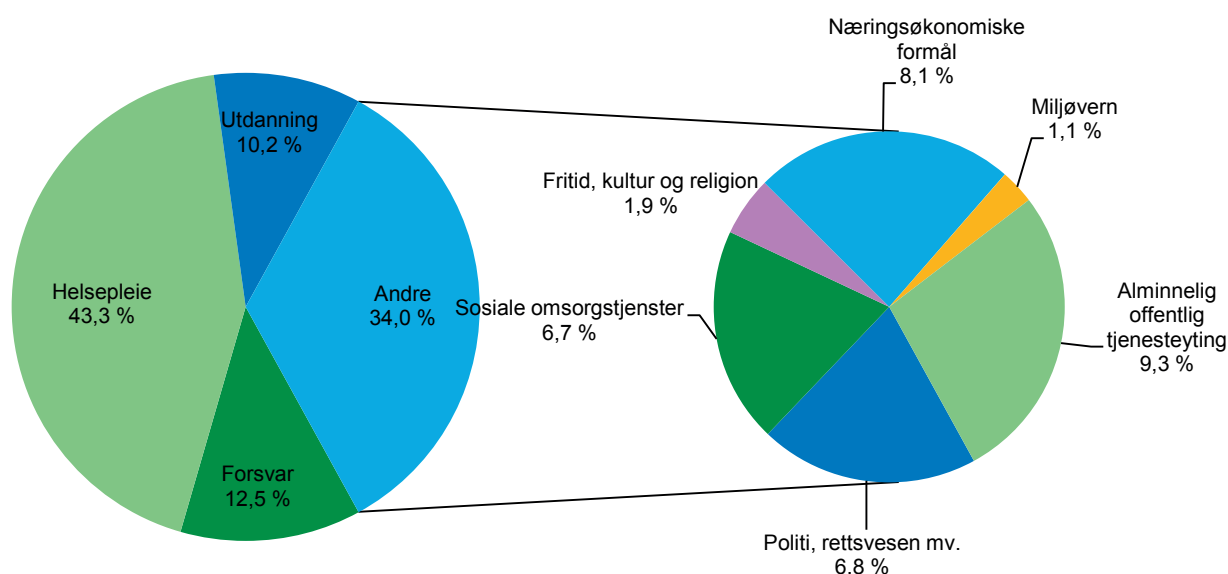
Kommunalt og statlig konsum

Offentlig konsum fordeler seg i dag jevnt på kommunal og statlig forvaltning. Over tid har denne fordelingen blitt endret som følge av endret arbeidsfordeling mellom de to sektorene. Et tydelig skifte skjedde da staten overtok ansvar for sykehusene fra kommunene i 2002. Før det var fordelingen av offentlig konsum om lag 60 – 40 i henholdsvis kommune og stat, mens fordelingen etter overtakelsen var i favør av staten.

I både staten og kommunene er det konsum av helse- og omsorgstjenester som dominerer. Helsetjenester er det i stor grad staten som finansierer, og de omfatter blant annet sykehustjenester og legetjenester. Over 40 prosent av konsumet i staten er innenfor konsumgruppen helsetjenester. Dersom vi inkluderer sosiale omsorgstjenester finansiert av staten i disse beregningene ser vi at omtrent halvparten av konsumutgiftene i staten er helse- og omsorgsrelaterte. De sosiale omsorgstjenestene finansieres i hovedsak av kommunene. Disse tjenestene utgjør 32 prosent av konsumet i kommunene. På samme måte som for staten utgjør helse- og omsorgsrelaterte konsumutgifter i underkant av halvparten av totale konsumutgifter i kommunene. I staten er det i hovedsak barnevern som går inn under sosiale omsorgstjenester, mens det i kommunene dreier seg om pleie og omsorg av eldre og andre pleietrengende. Annet konsum, som blant annet omfatter alminnelig offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen og tjenester tilknyttet vei og jernbane utgjør nesten en fjerdedel av det totale offentlige konsumet.

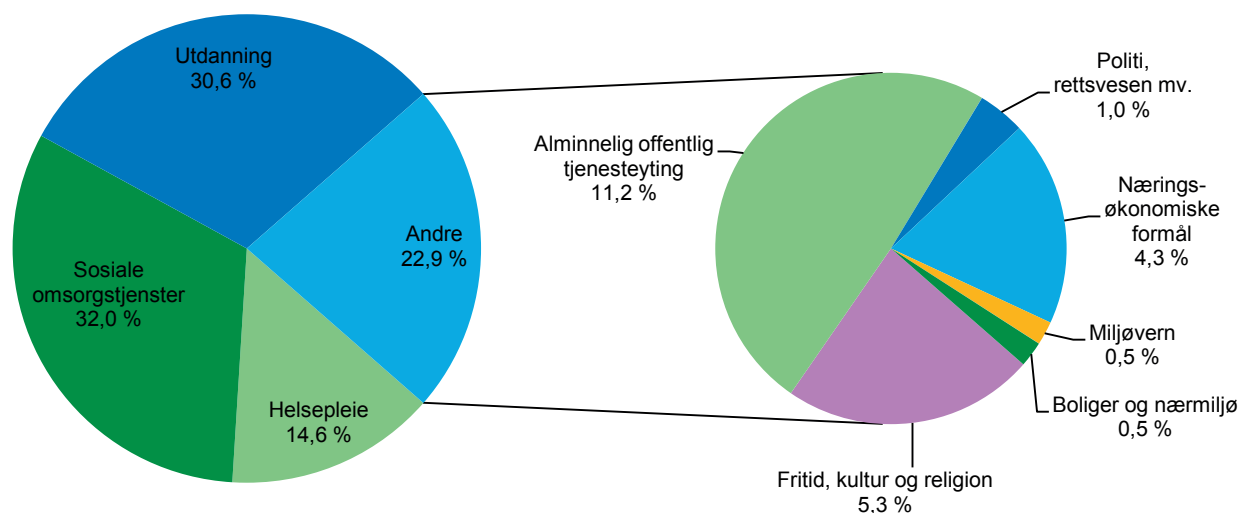
Statsforvaltningen bruker relativt mindre på forsvar og næringsøkonomiske formål enn før og stadig mer på helsetjenester, sosial omsorg og miljøvern. Konsumet i forsvaret har stabilisert seg på 13 prosent av totalt statlig konsum de senere år.

Figur 5.10. Konsum i statsforvaltningen etter formål. Prosent. 2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.11. Konsum i kommuneforvaltningen etter formål. Prosent. 2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

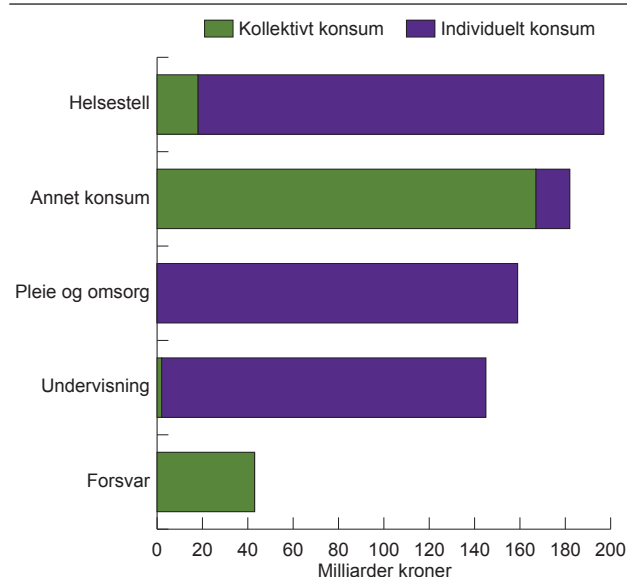
I kommuneforvaltningen brukes relativt mer på alminnelig offentlig tjenesteyting, sosiale omsorgstjenester og boliger og nærmiljø enn tidligere. Utdanning har derimot utgjort en stabil andel siden 1990 og er på i underkant av en tredel av totalen.

Individuelt og kollektivt konsum

Konsum kan deles opp i individuelt og kollektivt konsum. Individuelt konsum kjennetegnes ved at de offentlige tjenestene er rettet mot enkeltindivider og at et individs konsum hindrer andres konsum av det samme godet. Det offentlige konsumet fordeler seg med om lag to tredeler på individuelle tjenester, og en tredel på kollektive tjenester.

Helse- og omsorgssektoren utgjør i underkant av 70 prosent av det individuelle konsumet i offentlig

Figur 5.12 Kollektivt og individuelt offentlig konsum. 2015

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

forvaltning. Dette er i hovedsak legemidler, lege- og sykehus tjenester, forebyggende helsearbeid, sykehjemstjenester og hjemmesykepleie. Undervisning er også i hovedsak et individuelt gode, og utgjør om lag 29 prosent av totalt individuelt konsum i 2015. Kommuneforvaltningen leverer tre firedeler av disse tjenestene gjennom grunn- og videregående skoler.

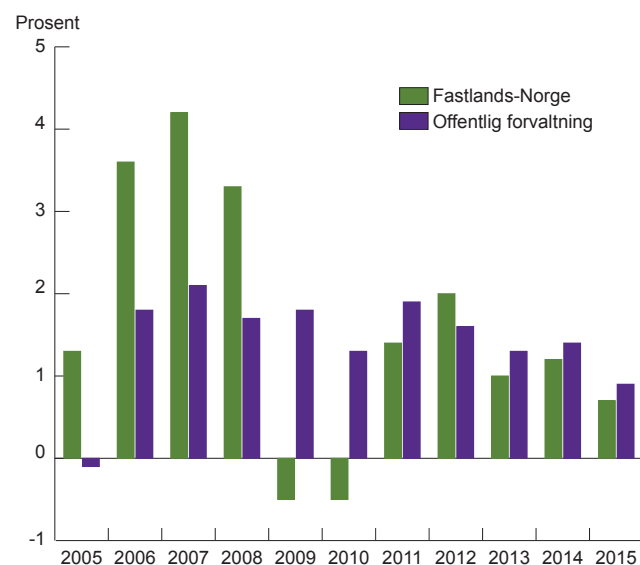
Blant de kollektive tjenestene utgjør annet konsum i form av alminnelig offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen og næringsøkonomiske formål over 70 prosent (se figur 5.12). Forsvarstjenester, som i sin helhet er et kollektivt gode, utgjør en relativt stabil andel på om lag 19 prosent.

Statsforvaltningen står for 69 prosent av det totale kollektive konsumet i offentlig forvaltning, mens kommunene bare står for 31 prosent. Dette reflekterer forskjeller i oppgaver i de to sektorene. Tunge kollektive aktiviteter som forsvar og politi- og rettsvesen er i sin helhet et statlig ansvar. For individuelt konsum er fordelingen noe mer balansert med en fordeling på henholdsvis 42 prosent og 58 prosent på stat og kommune. Sosial pleie og omsorg er for det meste et kommunalt anliggende og drar derfor opp individuelt konsum i kommunene.

Sysselsetting

30 prosent av alle sysselsatte i Norge var sysselsatt i offentlig forvaltning i 2015. Andelen har holdt seg relativt stabil siden første halvdel av 1990-tallet. I 1970 var andelen om lag halvparten så stor. Antall sysselsatte personer i offentlig forvaltning økte med 0,9 prosent fra 2014 til 2015. Dette er en del svakere enn den gjennomsnittlige årlige veksten de siste 5 årene som var på 1,5 prosent. Vi må tilbake til perioden 2000 – 2005 for å finne lavere årsvekst. Da var veksten i gjennomsnitt 0,4 prosent. Sysselsettingen i Fastlands-Norge økte med 0,7 prosent i 2015. Med unntak av 2012 har offentlig

Figur 5.13. Vekst i antall sysselsatte personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

forvaltning hatt føringen i sysselsettingsveksten siden 2009, før det var veksten høyere i Fastlands-Norge enn i offentlig forvaltning.

Siden midten av 2000-tallet har det vært en noe større sysselsettingsvekst i kommuneforvaltningen enn i statsforvaltningen. Kommunale helse- og omsorgstjenester har hatt en relativt stor vekst i sysselsettingen de siste årene, noe vi også så i tallene for konsum. I 2014 endret imidlertid bildet seg. Årsveksten i staten var høyere enn for kommunene, med en vekst 2,1 prosent mot 1 prosent i kommuneforvaltningen. I 2015 økte sysselsettingen med 1,2 prosent i statsforvaltningen. Dette forklares av sterk sysselsettingsvekst i både statlig offentlig administrasjon og helsesektoren.

Vi finner flest sysselsatte innenfor helse- og omsorgssektoren, med 52 prosent av de sysselsatte i offentlig forvaltning. Undervisningssektoren og offentlig administrasjon, som blant annet omfatter kommunal og statlig administrasjon, politi og rettsvesen, følger etter med

andeler på om lag 42 prosent. Sysselsatte i forsvaret og kultursektoren utgjør små andeler av totalen.

Av offentlige ansatte er størsteparten, 63 prosent, ansatt i kommuneforvaltningen. Lønnskostnadene er derimot ikke fordelt med samme forhold. Statlige lønnskostnader utgjør 44 prosent, og de kommunale 56 prosent av totale lønnskostnader i offentlig forvaltning. Denne asymmetrien henger sammen med forskjeller i lønn/stillingsstruktur og deltidsandel mellom de to sektorene.

Realinvesteringer

Samlet sett økte investeringene i offentlig forvaltning i 2015 med 6,4 prosent målt i løpende priser, til 153 milliarder kroner. Målt i volum økte investeringene med 3,2 prosent sammenlignet med året før. I perioden 2009 – 2015 økte realinvesteringene med 17 prosent i offentlig forvaltning. Det er kommuneforvaltningen som trekker opp veksten med volumvekst på over 21 prosent for denne perioden. Samme periode kan statsforvaltningen skilte med volumoppgang på 14 prosent.

I statsforvaltningen økte realinvesteringene i volum svakt i 2015. Økningen i offentlig administrasjon, forsvar og undervisning ble langt på vei motsvart av en kraftig reduksjon i investeringsaktiviteten i sykehussektoren. Investeringene i helsesektoren i staten ble redusert med 3 milliarder kroner til snau 11 milliarder kroner i 2015. Dette skyldes nedtrapping av en omfattende sykehusutbygging, som kulminerte med ferdigstillelsen av det nye sykehuset i Østfold. Byggingen av dette sykehuset startet i 2011 og hadde en budsjetttramme på i overkant av 5 milliarder. Offentlig administrasjon hadde en vekst på 5,5 prosent. Denne næringen omfatter blant annet vei og jernbane. Mye av økningen skjer i forbindelse med bygging av nytt dobbeltspor Oslo-Ski. Blant mindre prosjekter kan nevnes Stortingets investeringer i forbindelse med sikringstiltak, rehabilitering og ombygging, samt nytt havforskningsfartøy til Havforskningsinstituttet. Forsvaret kan også skilte med vekst som skyldes at de første nye kampflyene ble overtatt på slutten av 2015. Realinvesteringene i forsvaret økte med 4,7 prosent inkludert F-35 flyene.

Tabell 5.7. Lønnskostnader, timeverk og sysselsatte personer i offentlig forvaltning

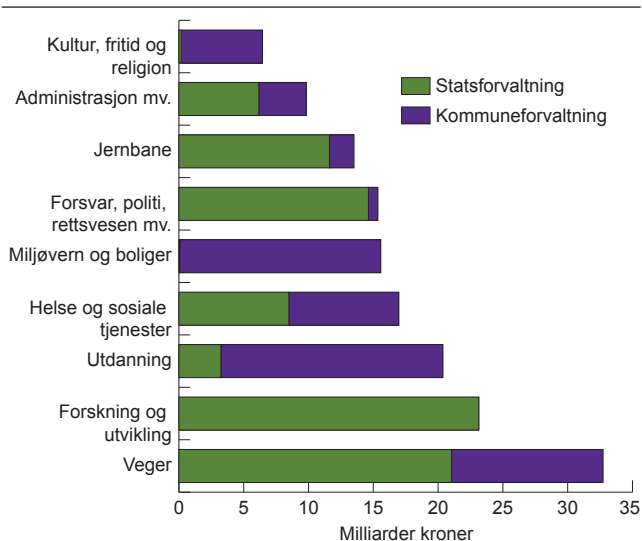
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Offentlig forvaltning						
Lønnskostnader (mill. kroner)	349 978	372 396	395 518	418 092	441 160	463 940
Utførte timeverk (mill. timeverk)	998	1021	1031	1038	1055	1068
Sysselsatte personer (1000 personer)	771	786	799	809	821	828
Statsforvaltningen						
Lønnskostnader (mill. kroner)	152 942	161 842	171 751	180 495	192 383	204 603
Utførte timeverk (mill. timeverk)	416	423	427	428	439	448
Sysselsatte personer (1000 personer)	284	289	293	297	303	306
Kommuneforvaltningen						
Lønnskostnader (mill. kroner)	197 036	210 554	223 767	237 597	248 777	259 337
Utførte timeverk (mill. timeverk)	582	598	604	609	615	620
Sysselsatte personer (1000 personer)	487	498	506	513	518	522

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I kommuneforvaltningen økte realinvesteringene i volum med 6,7 prosent i 2015. Sterkest var veksten i undervisningssektoren som skyldes særlig høy aktivitet i skoleutbygging i de store byene. Sosial pleie og omsorg har siden 2012 hatt en sterk vekst i investeringsaktiviteten. I 2015 økte disse med 7,3 prosent. Dette har sammenheng med samhandlingsreformen som gir kommunene økonomiske insentiver til å forbedre tjenestetilbudet innad i kommunen.

De største investeringene finner vi innenfor formålsgruppen vei og jernbane. I 2015 er fordelingen 32,7 milliarder kroner på vei og 13,5 milliarder kroner på jernbane, målt i løpende priser. Den nest-største formålsgruppen er forskning og utvikling som består av egne investeringsarbeider i statsforvaltningen. En stor del av disse investeringene blir utført i undervisningsnæringen. I kommuneforvaltningen investeres det mest på undervisningsbygg og institusjonslokaler til eldre.

Figur 5.14 **Bruttoinvesteringer i fast realkapital i stat og kommune, etter formål. 2015**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.